

2016-06-01

TJÄNSTESKRIVELSE
KUN 2015/22-860

Kulturnämnden

Lagliga graffitiplank i Nacka

Politikerinitiativ den 5 november 2014 från Aron Bengtegård (V), Mattias Qvarsell(S), Åsa Marnell (Mp) med flera.

Förslag till beslut

Kulturnämnden bifaller förslaget i politikerinitiativet på så sätt att ett plank för laglig graffiti etableras i Nacka.

Sammanfattning

I kommunens strategi för den öppna konsten ingår att utveckla temporära utställningsplatser i kommunen. Graffiti är en konstform som främst utövas av ungdomar, vilket är en prioriterad målgrupp inom kulturnämndens verksamhet. Lagliga möjligheter att utöva konstformen är viktigt för de som har intresse av skapa i det offentliga rummet. Därför föreslås att politikerinitiativet ska bifallas på så sätt att ett plank för laglig graffiti och annan form av muralmålning etableras i Nacka utifrån nedan utgångspunkter:

- Plank av typen ”Scenen”, vilket innebär att man får anmäla sig och boka tid för målning. Val av teknik och genre är upp till respektive konstnär, vilket innebär att det även kan produceras andra typer av muralmålningar än graffiti.
- Placering i nära anslutning till en bemannad kultur- och fritidsanläggning som kan samverka med graffitimålare, ta ansvar för att regler efterlevs, hålla i driftsprocessen och erbjuda ytterligare aktiviteter för utveckling inom skapande av olika slag. I anläggningen ska det finnas tillgång till toaletter.
- I direkt anslutning ska det finnas avfallskärl för sopor som töms regelbundet, varav ett ska vara brandsäkert och anpassat för sprayflaskor så att inte minderåriga kan komma åt dem.

Politikerinitiativet

Förslaget i politikerinitiativet är att kulturnämnden utreder möjligheten att sätta upp plank för laglig graffitimålning runtomkring i Nacka, och även utreder om det finns platser som redan idag skulle kunna användas för graffiti. Planken skulle exempelvis kunna ligga i anslutning till fritidsgårdar och vid skateparken vid Nacka Gymnasium. Initiativtagarna menar att det finns kompetenta personer inom kommunen som kan bidra till att hitta lämpliga platser för placering av legala graffitiplank, samt hålla i kurser inom graffitimålning.

Initiativtagarna pekar dessutom på att det finns ett stort intresse för att kunna utöva graffiti bland ungdomar i Nacka.

I maj 2015 fattade kulturnämnden beslut om att ge direktören för arbete och fritid i uppdrag att utreda möjligheterna att uttrycka sig lagligt genom graffiti i det offentliga rummet.

Ärendet

Enhetens utredning

Kultur- och fritidsenheten har utrett förutsättningarna att utöva graffitimålning lagligt i Nackas offentliga rum i enlighet med politikerinitiativet och kulturnämndens beslut. Enhetens fokus har därmed inte varit att utreda graffiti som förebyggande åtgärd med syftet att minska olagligt klotter. Enheten har dock tagit del av rapporter och utvärderingar från Brottsförebyggande rådet (BRÅ) gällande klotter och förebyggande arbete, samt erfarenheter av klotter i kommuner som har plank/väggar för graffitimålning. Kultur- och fritidsenheten har tagit del av tidigare erfarenheter från graffitiprojekt inom Nacka kommun, samt undersökt erfarenheter och upplägg gällande laglig graffiti i andra kommuner i Stockholms län, se bilaga 2.

Kort historik

Klotter har tagits sig olika uttryck och funnits i urminnes tider, från Pompejis tusentals inskrifter på väggarna, via medeltida klotter på kyrkväggar, runstenar och hållristningar. Under 60- och 70-talen började klotter synas allt mer i det offentliga rummet, ofta politiserat och i slutet av 70-talet uppfördes större målningar, så kallade muraler, av brigadmålare i Stockholm som inspirerats av protestmålningar och texter på murar och väggar i Latinamerika efter de blodiga militärkuperna.

I mitten av 80-talet kom dagens klotter och graffiti till Sverige genom inspiration från amerikanska filmer. I samband med detta blev det vanligare med signaturer, så kallade "taggar", som målades över en hel yta. Detta ledde till fler klagomål från allmänheten, med motiveringen att det förfulade stadsmiljön. Allt fler började kräva en 0-tolerans mot klotter och graffiti. På vissa håll försökte man förbjuda spraymålade bilder oavsett var de presenterades, exempelvis på utställningar. (Hollari, Rapport 2005:1, Idéskrift nr 13)

Graffiti och klotter

Graffiti och klotter har en stark laddning för många. Det innebär att definitionen av de båda begreppen ofta utgår från den egna uppfattningen. De som anser att allt som spraymålats i det offentliga rummet är fult, kallar det ofta för klotter. De som anser att det är en konstform kallar det för graffiti. Enligt regeringen definieras klotter som "bild eller ristning som olovligen anbringats på plats eller föremål" (Ds 2001:43). Klotter ingår i brottskategorin skadegörelse som regleras i 12 kapitlet brottsbalken. Graffiti är text eller bild som lagligen anbringats på plats eller föremål. Det innebär att samma motiv, konstverk kan vara både klotter och graffiti, beroende på om den uppförts lagligt eller olagligt. Graffiti är

en konstform som beställs av både statliga, kommunala och kommersiella aktörer. Det har fått ett brett genomslag i samhället. (Hollari, Rapport 2005:1, Idéskrift nr 13)

Det finns tre former av klotter och graffiti; Tags, Throw-ups och Pieces. Tags är en kombination av bokstäver som målas snabbt. Throw-ups är också tags, men de är större och ibland mer utvecklade med tydliga konturer och färg. Pieces är en förkortning av "Masterpiece" som är stora målningar med mycket färg. Ovan tre former är olika delar av en helhet.

Klottrare och graffitimålare

Klotter och graffiti är uttryck inom framför allt ungdomskultur, men det finns även flera aktiva vuxna konstnärer inom konstformen. Målarna utgör en heterogen grupp, men består främst av unga män upp till 20 år. Ibland är klotter och graffiti en del av hiphopkulturen som även kan inkludera skateboardåkning och breakdans.

Den vanligaste orsaken till att man klottrar är att man vill ha uppmärksamhet, uppleva spänning och uttrycka sin lust att skapa. Det handlar dock främst om att sprida budskap till andra klottrare med syfte att få respekt och berömmelse (fame) i en hierarkiskt uppbyggd subkultur. Graffitimålare kan få berömmelse genom att fota sina lagliga verk och lägga upp dem på Internet. (Hollari, Rapport 2005:1, Idéskrift nr 13) Graffitimålare vill, precis som övriga konstnärer uttrycka sina konstnärliga idéer.

Lagliga väggar kan innebära att de som främst är intresserade av att uttrycka sig konstnärligt genom själva målningen, kan få möjlighet att göra det utan att begå brott. En laglig vägg för graffiti kan dock även användas av målare som "övningsvägg" för att därefter göra det på olaglig plats. Erfarenheter av lagliga graffitiprojekt pekar i olika riktningar, det vill säga att det kan leda till både minskat och ökat klotter. Det har dock inte gjorts några vetenskapliga utvärderingar av lagliga graffitiväggar och graffitiskolor. (Hollari, Rapport 2005:1, Idéskrift nr 13)

BRÅ har gett företaget Urban utveckling i uppdrag att undersöka den brottsförebyggande effekten av lagliga graffitiväggar i Norrköping, Göteborg, Sigtuna och Botkyrka. Rapporten ska vara klar i september.

Förutsättningar för lagliga graffitiplank

Det finns tre olika grundtyper av legala plank för graffitimålning.

1. Utställningen

Ett plank som är formellt reglerat och urvalet av konstnärer sker i en styrd process. En utställningsansvarig, eller grupp av personer, ansvarar för att inbjuda konstnärer håller en viss kvalitativ nivå.

2. Scenen

Ett plank som är formellt styrt, vilket innebär att de som vill måla måste ansöka om

tillstånd att måla. Den som får måla tilldelas en plats och målningen är sedan kvar en viss tid. Det kan variera från en vecka till ett par månader.

3. **Det öppna planket**

Ett plank som är helt oreglerat så att vem som helst får måla när som helst. Det finns ingen kvalitetskontroll.

Ett plank bör helst vara cirka 2 meter högt och så brett som möjligt för att flera personer ska kunna måla i bredd. Det är viktigt att det finns anpassade brandsäkra sopkärl för återvinning av sprayflaskor. Dessa kärl ska vara utformade så att minderåriga inte kan plocka upp sprayflaskor. Det är även viktigt att sopkärl för övriga sopor finns i anslutning till planket, samt att det finns tillgång till toaletter. Undersökningar inom fritidsområdet har visat att flickor skattar tillgång till toaletter högt gällande deltagande i fritidsaktiviteter.

Det bör finnas tydlig information på plats, och via andra relevanta kanaler, om vilka regler som gäller för planket och vilken typ av graffitiplank det är. Planket bör helst byggas i anslutning till en verksamhet som kan fungera som värd för planket, se till att regler efterlevs och som kan knyta kontakter för samverkan med aktiva graffitimålare. Det är även en fördel om värdorganisationen kan erbjuda kurser inom bild och form (inklusive graffiti), samt inom andra skapande verksamheter för synergieffekter mellan konstområden. Detta skapar förutsättningar för graffitiverksamheten att ingå i en bredare kontext.

Vad gäller betonganläggningar, exempelvis för skateåkning, BMX-cykling och parkour, kan för många motiv och färger försvåra avståndsbedömningen vid tricks. Vanliga rengöringsmedel vid klottersanering kan leda till negativ åverkan på betongen. Det finns även de som menar att färgen i sig förstör betongen, men det råder delade uppfattningar om det. Kultur- och fritidsenhetens utredning har dock inte fördjupat sig i ämnet.

Kultur- och fritidsenhetens bedömning och förslag

Nacka kommuns vision om öppenhet och mångfald har många olika aspekter som främjar arbetet med offentlig konst; att våga pröva nya lösningar och arbetssätt, att lära av varandra, bejaka olikheter, främja möten och att skapa möjlighet för människor i alla åldrar att träffas genom bland annat konst. Graffiti är en konstform som främst utövas av ungdomar, vilka är en prioriterad målgrupp inom kulturnämndens verksamhet. Kommunens vision för den Öppna konsten är att den ska *"bjuda in, beröra och berika människor och mötesplatser"*. I kommunens strategi för den öppna konsten ingår att utveckla temporära utställningsplatser i kommunen, vilket bland annat skulle kunna vara plank för graffitimålning och andra typer av muralmålningar.

Kultur- och fritidsenheten kan konstatera att det i dag finns fler lagliga möjligheter att utöva graffiti i landet än i början av 00-talet. Graffiti är dock fortsatt kontroversiell för många och det är oklart vilken inverkan verksamheten har gällande klotter i stadsmiljön.

Utgångspunkten för denna utredning har dock inte varit det brottsförebyggande perspektivet, utan möjligheten för ungdomar att få skapa, och ta del av graffiti i ett lagligt

sammanhang. Enhetens bedömning är att följande punkter bör vara vägledande för ett försök med lagligt graffitiplank i Nacka:

- Plank av typen "Scenen", vilket innebär att man får anmäla sig och boka tid för målning. Val av teknik och genre är upp till respektive konstnär, vilket innebär att det även kan produceras andra typer av muralmålningar än graffiti.
- Placering i nära anslutning till en bemannad kultur- och fritidsanläggning som kan samverka med graffiti målare, ta ansvar för att regler efterlevs, hålla i driftsprocessen och erbjuda ytterligare aktiviteter för utveckling inom skapande av olika slag. I anläggningen ska det finnas tillgång till toaletter.
- I direkt anslutning ska det finnas avfallskärl för sopor som töms regelbundet, varav ett ska vara brandsäkert och anpassat för sprayflaskor så att inte minderåriga kan komma åt dem.

En möjlig placering, utifrån ovan utgångspunkter, är exempelvis på Nybackatomten vid Boo Folkets Hus i centrala Orminge. Boo Folkets Hus förening har erfarenhet och kunskaper inom graffitiområdet och de har, utöver kulturuppdrag från kommunen, även uppdraget att driva en fritidsgård för ungdomar. Kombinationen av dessa båda uppdrag gör att de har goda förutsättningar att vara värdorganisation för ett lagligt graffitiplank. Boo Folkets Hus förening har uttryckt sig positivt till detta vid en första sondering. Värdskapet bör innefatta samverkan med lokala graffiti målare, tillsyn och skötsel vid planket, kommunikation och eventuellt ansvar för bokning av tid för målning, beroende på vilken typ av plank som kommunen väljer att bygga.

Nybackatomten ligger centralt vid gångvägen till centrala parken, vilket gör att det finns ett flöde av människor som rör sig området. På tomten har musikföreningen Ormen sin verksamhet och där ligger även en pendelparkering. Tomten planeras bebyggas under 2018. Om verksamheten vid graffitiplanket uppskattas och fungerar bra, kan planket övergå till att bli en del av byggstängslet under byggtiden. Det ligger i linje med "Konsten att skapa stad" som syftar till att det ska vara roligt och intressant under utbyggnaden av Nacka.

Ytterligare plank för graffiti (och övriga muralmålningar) kan etableras på byggplank i andra delar av Nacka när Nacka bygger stad. Det görs i Holland och har även gjorts av byggherrar på Södermalm. Typen av plank som användes på Södermalm var "Utställningen", som innebar att graffiti målare skickade in sin skiss till byggbolaget, som valde ut den som fick måla på byggplanket.

Enhetens bedömning är att sannolikheten är stor att klottret kan öka till vis del under perioder i plankets närområde. För att minimera den risken bör därför processen inledningsvis vara uppstyrd enligt ovan utgångspunkter. Efter utvärdering av verksamheten kan nya upplägg prövas vid behov. Med anledning av att det nu finns flera alternativ att skapa graffiti i länet och övriga landet, bedömer enheten att trycket inte kommer att vara fullt så stort som vid tidigare graffiti verksamhet i Orminge, särskilt inte om det öppnas

lagliga alternativ på Södermalm. Genom en uppstyrd process blir trycket sannolikt också begränsat.

Kultur- och fritidsenheten kommer att ta del av rapporten från den utvärdering av lagliga väggar som BRÅ har beställt av företaget Urban utveckling. Botkyrka kommun genomför också en utvärdering av graffiti-verksamheten i kommunen, vilken enheten kommer att ta del av inför kommande utveckling i Nacka.

Ekonomiska konsekvenser

Kultur- och fritidsenhetens bedömning är att etablering, värdskap och drift av ett plank för graffiti och övrig muralmålning ryms inom ramen för kulturnämndens nuvarande budgetram och bedöms till maximalt 150 000 kronor.

Konsekvenser för barn

Graffiti är en konstform som främst utövas av ungdomar. Lagliga möjligheter att utöva konstformen är viktigt för de som har intresse av skapa i det offentliga rummet. Det kan dock även finnas en risk att ungdomar inspireras att börja klottra, vilket vore negativt. Om ett graffitiplank får ett bra värdskap genom en etablerad organisation som har vana att arbeta med kultur- och fritidsverksamhet för barn och ungdomar kan denna risk minimeras. Då kan graffitiplanket bli en ny mötesplats och möjlighet för barn och ungdomar att hitta in i en bredare kulturverksamhet med möjlighet till utveckling inom flera konstområden.

Bilagor

1. Politikerinitiativ, Utred möjligheten för lagliga graffitiplank i Nacka
2. Promemoria av kultur- och fritidsenheten, Exempel från kommuner i Stockholms län

Nadia Izzat
Enhetschef
Kultur- och fritidsenheten

Anna Hörnsten
Utvecklingsledare kultur
Kultur- och fritidsenheten